

УДК 621.39

В. М. ПЕРІГ, кандидат технічних наук, викладач кафедри економічної кібернетики та інформатики Тернопільського національного економічного університету, м. Тернопіль

ВИКОРИСТАННЯ ГЕНЕТИЧНОГО ПОШУКУ ДЛЯ РАЦІОНАЛЬНОЇ ПОБУДОВИ ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙНИХ СИСТЕМ СПЕЦІАЛЬНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

Розглянуто питання обґрунтування використання генетичного пошуку для вирішення задачі раціональної побудови телекомунікаційних систем спеціального призначення.

Ключові слова: *генетичний пошук, телекомунікаційна система спеціального призначення, оптимізація.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Останнім часом для автоматизації вирішення різноманітних інформаційних завдань все ширше використовуються інформаційно-телекомунікаційні системи (ІТС). Важливим елементом цих систем є телекомунікаційна складова. У багатьох випадках від її працездатності та ефективності суттєво залежить ефективність функціонування ІТС. Особливо актуальні питання ефективності телекомунікаційних систем (ТКС) для ІТС спеціального призначення. Зокрема тих ІТС, які використовуються в ДПСУ, оскільки від їх працездатності залежить можливість вирішення важливих завдань з охорони державного кордону. В окремих випадках можливе зниження ефективності функціонування ІТС за рахунок погіршення роботи телекомунікаційної складової.

У зв'язку з цим багато праць [1–3] присвячено дослідженню ефективності функціонування телекомунікаційних систем, зокрема спеціального призначення. У [2–3] висвітлені питання експертизи ТКС спеціального призначення (ТКС СП). Методика проведення експертизи ТКС СП [3] базується на використанні штучної нейронної мережі і враховує нечіткість окремих параметрів ТКС СП.

Однак окрім експертизи існуючої ТКС СП, важливим є питання її вдосконалення. Оскільки для опису ТКС СП використовується сукупність показників [3], необхідно підібрати такі їх значення, які відповідатимуть найбільшій ефективності функціонування цієї системи шляхом раціонального вибору значень її параметрів. При цьому необхідно задовольнити обмеження, які накладаються з боку наявних технічних і фінансових можливостей.

У випадку функціонального представлення ефективності ТКС СП можливо було б звести визначення параметрів, за яких досягається максимальна ефективність до вирішення оптимізаційної задачі з використанням класичних оптимізаційних методів. Проте, як показано у [3], при проведенні експертизи ТКС СП необхідно врахувати нечіткий характер окремих її характеристик. У зв'язку з цим у [4] для вирішення цього завдання запропоновано використання нейромережі, роботу якої неможливо звести до функціонального відображення. Це обмежує можливість використання класичних оптимізаційних методів для вирішення задачі визначення раціональної будови ТКС СП в умовах невизначеності.

Усе це робить **актуальним** пошук методик раціональної побудови ТКС СП.

Мета статті – визначення підходів до вирішення задачі раціональної побудови ТКС СП.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вирішення широкого кола прикладних задач потребує пошуку оптимальних розв'язків. При цьому має бути визначений критерій оптимальності і, звичайно, система обмежень. У випадку можливості функціонального визначення оптимальності з використанням цільової функції пошук оптимальних рішень спрощується. Коли цільова функція і система обмежень є лінійними, для визначення оптимальних розв'язків можна використати симплекс метод. Нелінійність у системі обмежень і цільовій функції ускладнює вирішення оптимізаційних задач. Традиційні методи багатовимірної оптимізації (метод Нелдера-Міда, метод Хука-Дживса, метод зв'язаних напрямів Пау-

елла, метод Коші, метод Ньютона, метод Левенберга-Марквардта) звичайно реалізують локальний пошук, результати якого суттєво залежать від вибору початку пошуку та ставлять вимоги до вигляду цільової функції. Однак у випадку задачі визначення раціональної побудови ТКС СП з використанням експертизи, яка враховує нечіткий характер вихідних даних [3, 4], результуюча оцінка не визначається функціонально. Це обмежує можливість використання традиційних методів.

При вирішенні оптимізаційних задач такого типу (коли неможливе функціональне визначення оптимальності) у випадку скінченного дискретного простору можливим є використання методу перебору. Однак збільшення розмірності задачі і потужності множини можливих значень оптимізаційних параметрів ускладнює її вирішення. Окремі параметри, які описують ТКС СП, не є дискретними величинами.

За таких умов для вирішення оптимізаційних задач відомим є використання генетичного пошуку [5]. Генетичний пошук включає сукупність методів, які використовують ідею еволюції.

Формальний узагальнений опис методів генетичного пошуку можливо представити таким чином [5]:

$$GM = GM(P_0, N, L, f, \Omega, \Psi, \Theta, T),$$

де $P_0 = \{H_1^0, H_2^0, \dots, H_N^0\}$ – початкова популяція – множина рішень задачі, поданих у вигляді хромосом; $H_j^0 = \{h_{1j}^0, h_{2j}^0, \dots, h_{lj}^0\}$ – j -та хромосома популяції P_0 – набір значень незалежних змінних, поданих у вигляді генів; h_{ij}^0 – i -й ген j -ї хромосоми популяції P_0 – значення i -го оптимізованого параметру задачі, що входить в j -те рішення; N – кількість хромосом в популяції; L – довжина хромосом (кількість генів); f – цільова функція (фітнес-функція, функція пристосованості, функція здоров'я, функція придатності); Ω – оператор відбору; Ψ – оператор схрещування; Θ – оператор мутації; T – критерій зупинення.

Слід відмітити, що в загальному випадку замість цільової функції f в методах генетичного пошуку можуть використовуватись різні методики оцінки ефективності, зокрема результати нейромережевої експертизи.

Доцільність використання для оптимізації генетичних методів забезпечується у випадках [5]: значної розмірності простору пошуку; простір пошуку може мати точки розриву; відсутній функціональний опис оптимальності рішення.

Оскільки генетичні методи оперують з наборами з декількох рішень [5], вони мають менше шансів збіжності до локального розв'язку і добре працюють на багатоекстремальних поверхнях. Генетичний пошук

порівняно швидко забезпечує отримання субоптимального рішення, яке, звичайно, знаходиться недалеко від оптимального.

Висновок. У дослідженні розглянуто підходи до вирішення задачі раціональної побудови телекомунікаційної системи спеціального призначення. Визначено, що дану задачу можна звести до оптимізаційної з використанням відомої методики експертизи [4] і методу оптимізації, який не накладає суттєвих обмежень на визначення способу оцінки розв'язку. Сукупністю таких методів є методи генетичного пошуку. У подальшому необхідно обґрунтувати вибір певного методу генетичного пошуку, визначити спосіб кодування параметрів ТКС СП.

Список використаної літератури

1. Катеринчук І. С. Концептуальні засади експертизи телекомунікаційних систем / І. С. Катеринчук, В. М. Періг // Збірник наукових праць Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка № 28 ; головний редактор С. В. Ленков. – Київ : Видавництво ВІКНУ, 2010. – С. 76–78.
2. Періг В. М. Підходи до кластерного аналізу інформаційно-телекомунікаційних систем. “Комп’ютерні технології друкарства” / В. М. Періг // Збірник наукових праць № 26. – Львів : Видавництво Української академії друкарства, 2011. – С. 79-82
3. Періг В. М. Використання нейромереж в кластерному аналізі інформаційно-телекомунікаційних систем. “Комп’ютерні технології друкарства” / В. М. Періг // Збірник наукових праць № 26. – Львів : Видавництво Української академії друкарства, 2012.
4. Періг В. М. Урахування нечітко заданих параметрів в нейромережевій експертизі інформаційно-телекомунікаційних систем / В. М. Періг // Вісник Житомирського державного технічного університету : Технічні науки. – № 4(59). – Житомир : Вид-во ЖДТУ, 2011.
5. Субботін С. О. Неітеративні, еволюційні та мультиагентні методи синтезу нечіткологічних і нейромережних моделей : монографія / С. О. Субботін, А. О. Олійник, О. О. Олійник ; під заг. ред. С. О. Субботіна. – Запоріжжя : ЗНТУ, 2009. – 375 с.

Рецензент – доктор технічних наук, професор Катеринчук І. С.

Стаття надійшла 10.09.2013

Периг В. М. Использование генетического поиска для рационального построения телекоммуникационных систем специального назначения

Рассмотрены вопросы обоснования использования генетического поиска для решения задачи рационального построения телекоммуникационных систем специального назначения.

Проведен анализ особенностей решения данной оптимизационной задачи. Определены общие подходы к ее решению с использованием генетических методов.

Ключевые слова: *генетический поиск, телекоммуникационная система специального назначения, оптимизация.*

Perig V. M. The problems justify the use of genetic search for the solution of rational construction of telecommunication systems for special purposes.

The analysis of the solution of this optimization problem. The general approach to its solution using genetic methods.

Keywords: *genetic search, telecommunication system for special purposes, optimization.*